

BIAŁEK (139) *sb m*

a *pochylone, e jasne.*

sg *N* biątek (14). ◇ *G* biątku (16), biątko (1); -u *FalZioł* (5), *SienLek* (9), -u : -a *GlabGad* (2 : 1).
◇ *A* biątek (19), biątko (2). ◇ *I* biątkiem (59); -em (27), (e)m (32). ◇ *L* biątku (4). ◇ *pl N* biątki (3).
◇ *G* biątków (9); -ów (3), -(o)w (6). ◇ *A* biątki (7). ◇ *I* biątki (4). ◇ *L* biątk(o)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (ten sam przykład) – XVIII w.

1. Część ptasiego jaja otaczająca żółtko, białko; albumen *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *albor Murm*, *BartBydg*; *album ovi, candidum Cn* (131) : *Albor. Das weifz von dem eyg. Byątek. Murm* 82; *Mymer*¹ 24v; *BartBydg* 6b; Proch kreta ípalonego/ z białkiem zmiefzawfzy/ przykładać na trąd/ íeſth barzo dobre lekarſtvo. *FalZioł* IV 14b; Pomaga teſz biątek na íparzelińe ognia albo vkropu *FalZioł* IV 20a, I 20d, 21b, II 16a, III 31a, [2 r.], IV 20b [3 r.] (20); Bowiem biątek íeſt rzecz barzo lipka y klijowata *GlabGad* H6, H5v, H6 [3 r.], H7; Albumen, Białek w yáyu. *Mącz* 6c; íam biątek po połowicy ná oczy przylož: tedyć kniemu wſzyſtki [wszy] wynidą *SienLek* 68v; Białku nieprzykłąday/ boć nic ízkodliwſzego ná rány główné íedno źimne rzeczy. *SienLek* 145v, 66v, 68v [3 r.], 86v, 129v (25); Albumen – Białek. *Calep* 49a; Białkiem z wodą myć lice/ ítanie íie wnet bielſze. *PaxLiz* D2v.

Zwroty: »z białkiem (białek) ſtłuc, utłuc« [*szyk zmienny*] (6): gdy vczyniſz czopek ítey Maiorany vwarziwſzi íą á z białkiem weſpołek ítłukſzy *FalZioł* I 83d; ſtłucz korzeń Przeſtępowy z białkiem *SienLek* 53, 40, 68, 79v, 122v.

»biątku (białek, z białkiem) ubić, zbić, rozbić, białek ubity, rozbity« [*szyk zmienny*] (15): potym biątkow kielko zbić ofobno zkokofzycz íaiecz z hałunem *FalZioł* V 108 v, I 74b, II 19 c, d, 20b, V 75v, 89, 109; Tedy vbiy biątek íaiowy/ s krochmalem/ przyložze to ná íparzelińe/ ochłodźiſz y wygoiſz íą. *SienLek* 135v, 111, 125v, 174v, 179v, 183v; wſiawſzy foku róſzanégo troche/ biątków íaiowych rozbitych dwá/ máku biálego vtłuczónég° ízczubáć/ ná íkróni przez chuſtkę przyložyc *Oczko* 31v.

Wyrażenia: »białek z jaja«: [...] krochmalu/ białek dobrze vbity z íaia íwieżego/ vbić gi íako clarum/ zmiefzay ípołem *FalZioł* II 20b.

»białek (z, od, ode) kokoszego jaj(c)a, jajca kokoszego« (8): Wezmi [...] biątkow trzy od íaiecz kokofzycz/ wina/ ocztu/ wſzytkiego rowne części *FalZioł* II 20d; Wezmi biálego kadzidla: na proch ítartego czo dragmę zaważy/ rozpuć gi w biątku kokofzego íaia *FalZioł* V 29; Wezmi wodki babczaney/ hałunu palonego/ biątkow kielko z íaiec kokofzycz/ zbiy wſzytko ípołem á przykłąday. *FalZioł* V 108v, III 33b, V 89, 100v, 101, 108v.

»białek z żółtkiem; żółtek z białkiem« (1 : 1); Wezmi kielo żółtkow z białki: zbij ípołem *FalZioł* V 92, V 20c.

Zestawienia: »białek jajeczny; jajeczny białek« (23 : 1): Spanie czyni Mak gdy vczyniſz íniego plaſtr z mlekiem niewieſciem/ biątku íaiecznego przyczyniſz *FalZioł* I 103d; Theſz Paięczyńa zmiefzana z białkiem íaiecznym, krew w ranie zaſtanawia *FalZioł* I 149c; Teſz Kamphora z róſzaną wodą rozpuſzczóna, á ítrochą biątku íaiecznego íeſt lekarſtvo íilno dobre na licze *FalZioł* III 26a, I 20b, 38d, 80d, IV 20a, V 115v (23); Pirwſza [*wilkość*] íeſt na wzraz białka íaiecznego. *GlabGad* B5.

»białek jajowy« (30): Naprzod wezmi kadziła/aloë/ zmiełzay z białkiem jaiowem á vczyn iakoby ciało *FalZioł* V 117, V 102v [2 r.], 109, 117; ábo ięftli iáki ímák w białku iaiowym? *BibRadz Iob* 6/6; weźmi mleká niewieściego/ białku iáiowego/ rozánego/ álbo fiołkowego oleiu *SienLek* 51v; Albo piołyn zwierćieć á z białkiem iáiowym ná oczy przykłádác *SienLek* 63v, 90, 134, 135v, 165v, 175v (23); Oczko 31v.

2. *anat. Zewnętrzna, nieprzejrzysta błona oka, białkówka; album oculi, albugo oculi Cn (5)* : Lufkę w oczu na białku zdziera. *FalZioł* ‡ 3e; Ięftli białki w oczu przez powieki widać: [...] trzeba fie bać ofzalenia. *FalZioł* V 13v [2 r.]; Czyrwone białki w oczu/ á żyły krwáwe w ciężkiej niemocy: złe zná. [!] *SienLek* 22v.

Zestawienie: »białki oczu«: Albo gdy ípi/ á białki oczu przes powieki mu widać *SienLek* 22v.

3. *lek. Biaława plama pokrywająca rogówkę oka, bielmo; glaucoma Mącz; albugo Cn (1)* :

Zwrot: »białkiem zajść«: Laborat glaucomate, Poszło mu oko/ Białkiem mu záfzło. *Mącz* 146c.

4. *n-pers (2)* :

Z imieniem (2): Iako Robothny maczyey Myzera kmyecz vyszethl od (nych) <nasz> [...] kmyeczya ynszego marczyna byalka (..) na myeszczv szwem oszadzyl *ZapWar* 1529 nr 2536; [*Mikołaj Pieniążek*] Ianá Białká/ Ianá Lelowłkiego wikáryie ich/ Marćiná Ryncę Mánfionarzá/ y inych wiele [...] w dálmácych s kościołá wywlokłzy z miáftá wyganiał *BielKron* 393v [ogólem 2 r.].

Synonimy: 3. cf BIELMO.

Cf **BIAŁOŚĆ**